

DOĞAN HIZLAN İLE EDEBİYATA DAİR

Tuğçe Erkurt

- Doğan Hızlan ismini duyduğunuz zaman aklınızdan çok fazla şey geçer: eleştirmen, gazeteci; papyon, pantolon askısı, kalem, daktilo, kırtasiye sevdalısı, İstanbul beyefendisi bir adam... Çeşitli gazete ve dergilerde editörlük yapan Doğan Hızlan, eleştiri, kitap tanıtımı, anı, söyleşi türlerinde kitaplar kaleme almıştır. *Hürriyet* gazetesinde papyonlu ve gözlüklü fotoğrafıyla “Bakış”, “Bugün Pazar” başlıkları altında yazdığı yazılarla; kültür, dil, edebiyat ve sanattaki gelişmelerden bizleri haberdar etmiştir. *Karalama Defteri* adlı TV programı ile güzel sanatların çeşitli dallarından insanlarla tanışmamıza vesile olmuştur. Edebiyatın yaşayan efsanesi olan Doğan Hızlan adına biri Antalya’da diğeri İstanbul’da iki kütüphane açılmıştır. Aynı zamanda Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün kütüphanesine çok sayıda kitabını bağışlamıştır. 2011 yılında eleştiri alanında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’ne layık görülen Doğan Hızlan; kalemiyle dil, edebiyat ve kültürümüze hizmet etmeye devam etmektedir.

Kendinizi romancı, öykücü, şair değil de denemeci, köşe yazarı, edebiyatçı, eleştirmen olarak tanımlıyorsunuz. Aslında bu tanımınızın içinde edebiyat, sanat, tarih, dil, müzik de yer alıyor. Buradan anlaşılıyor ki edebiyat, sizin için bir meslekten öte hayatınızın tam ortasında. Aileniz, yaşadığınız semt, arkadaşlarınız, evin içinde dinlenen müzikler, aile bireyleri ile birlikte söylenen şarkılar farklı olsaydı yine mesleğiniz yaşam tarzınız olur muydu?

İnsanın hayatını belirleyen şartlar konusunda yorum yapmak çok güç. Tek çocuk olarak bir fanusta yaşarsanız sizin için sanatın, edebiyatın ne kadar önemli olduğunu anlarsınız. Çok uğraşlarım vardı. Hâlâ bu pandemi döneminde kitap okudum, yazılarımı yazdım, te-

levizyon programı yaptım, elbette CD ve LP¹'lerimle de müzik zevkimi karşıladım. Bu arada hobim olan kırtasiyeyi de unutmamam gerekiyor. Bahçeli evimizin bahçesinde konser verirdik, ailem de onlara ikramda bulunurdu. Çünkü bütün ailemiz müzikle ilgilidir, mutlaka bir enstrüman çalar. Ben de bir zamanlar ut çaldım. Zaten yaşam tarzınız mesleğinizi belirler ya da mesleğiniz yaşam tarzınızı belirler.

Ben 1950 Kuşağı'nın bir mensubuyum. O kuşağın tek eleştirmeniyim; hikâye, roman, şiir yazmadım. Onların yazdıkları üzerine yazdım. Kuşağımın yazarları ilk kitaplarını 1959'da yayımladılar, on yıl sonra da onuncu yıl baskısını yaptılar. O kuşağın önemli adlarından Ferit Edgü, yazar arkadaşlarıma bir öneride bulundu, "Onuncu yıl kitaplarının başına Doğan Hızlan ortak bir yazı yazsın." dedi. Kuşaktaşlarımin hepsi de kabul etti.

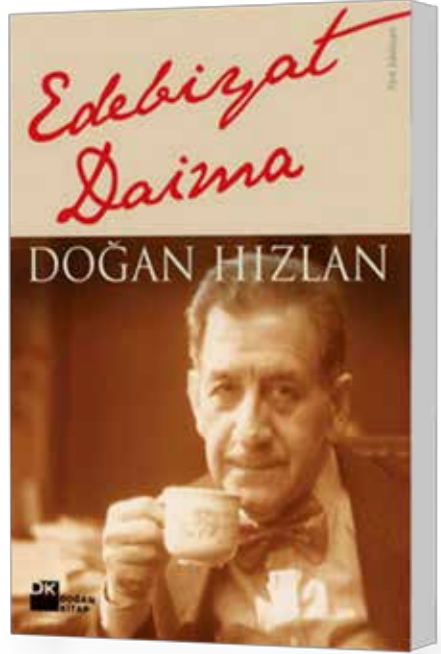
On kitabın da başında şu başlıkla yazım yer aldı: "Solistlerden Oluşan Bir Koro 1950 Kuşağı". Hiç kuşkusuz ortam beni etkilemiştir, benliğimi oluşturmuştur.

Günümüzde edebiyat dergilerine nazaran popüler dergilerin daha çok tercih edildiğini gözlemlemekteyiz. Siz yolun en başından beri dergiciliğin içindesiniz. Popüler dergiler ve edebiyat dergileri ışığında Türkiye'de dergiciliğin dününü ve bugününü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dergiciliğin dünü parlaktı bugün değil. Popüler dergiler belki bazı edebiyatçıları daha geniş bir kitleye ulaştırmakta bir işlevi üstleniyorlar ama ne yazık ki birçok edebiyatçının eserlerini karıştırıyorlar. Belli şairleri, belli yazarları öne çıkarıyorlar belki bu açıdan bir yararlarından söz edilebilir.

Pazar Postası, Yankı, a, Türk Dili, Dönem, Yelken, Şiir Sanatı, Papirüs, Soyut, Yeni Edebiyat, Gösteri, Kitap-lık dergilerinde ve Radikal Kitap, Hürriyet Kitap-Sanat gibi kitap eklerinde çoğunlukla eleştiri, kitap tanıtımı, anı türünde yazılar kaleme aldınız. Bu dergi ve gazetelerden bugün de yayın hayatında olanları özellikle Türk Dili dergisini takip edebiliyor musunuz? Türk Dili'nin dil ve edebiyat sahasında hangi boşlukları doldurduğunu düşünüyorsunuz?

Dergicilik elbette eskiden çok daha aranırlı bir durumdaydı. Herkes ilk ürünlerini dergilerde yayımlardı. Adını andığımız bütün dergileri okurdum hiç kuşkusuz *Türk Dili*'ni de. *Türk Dili* dilin, dil gelişmelerinin eşliğinde edebiyatı

1 long-play (uzunçalar): Bir sanatçının eserlerinin bir bölümünün yer aldığı kaset, albüm.

değerlendirdiği için elbet okuyorum, çok gerekli buluyorum.

Sizin açınızdan dergiciliğin en zor ve en keyifli yanları nelerdir?

Dergiciliğin en keyifli yanları çevrenizi genişletiyorsunuz, yayımladıklarınızla katkıda bulunduğunuz kanısına varıyorsunuz. Yıllar geçtikten sonra koleksiyonlara baktığınızda hizmetin önemini biraz daha iyi anlıyorsunuz. Bir konuyu gündeme getiriyorsunuz, bugün ünlü bir edebiyatçıyı ilk siz yayımladığınız için kendinize de pay çıkarıyorsunuz. Eskiden birçok edebiyatçı birbirini dergi idarehanelerinde tanıyordu. Dostluklar öyle kuruluyordu. Bugün o işlevinden bahsetmek zor. Ben iki dergi kurdum, biri *Yeni Edebiyat* ikincisi *Hürriyet Gösteri*.

Altın Kitaplar'dan sonra Türkiye'nin ilk ofset gazetesi olan Yeni Gazete serüveni başlıyor, 12 Mart kararıyla da gazete kapatılıyor. Ülke için zor ve sıkıntılı dönemler. Siz bu dönemi nasıl anlatırsınız, o dönemde yaşananların sizin açınızdan bugüne etkileri neler olmuştur?

Yeni Gazete'nin anlaşılmadığı kanısındayım. Büyük manşetlere alışmış okur küçük manşetlere alışmadı. Çünkü görünümü bir yabancı gazete gibiydi. Siyah beyazdı. O gazeteyi Nezih Demirkent yönetiyordu, bir gün Altın Kitaplar Yayınevi sahiplerinden biri sanat edebiyat sayfası yapmak istediğini söylüyor, doktor da beni tavsiye ediyor. O sırada Altın Kitaplar Yayınevinin de yönetmeniyim. O buluşmadan sonra *Yeni Gazete*'de sonra da *Hürriyet*'te çalışmalarımı sürdürdüm. Edebiyat sanat sayfasını hazırlardım, Fûruzan'ın *Parasız Yatılı* öyküsünü sayfamda ben yayımladım. Bu arada başka bir edebiyat sayfasını da yönettim. Ercan Arıklı ile İsmail Cem Haftalık *ABC* dergisini kurdular, onun da sanat edebiyat sayfalarını ben yönettim.

Sanki Bir Roman Kahramanı: Doğan Hızlan Kitabı'nda Kürşat Başar; elli yıldır yazın ve yayın hayatı içinde oluştunuzdan bahsederek, bu süreçte Türk yayıncılığında nelerin değiştiğini ve artık yayıncılık endüstrisinin olup olmadığını soruyor. Yayıncılık endüstrisi ne demek? Sizce ülkemiz için böyle bir tabir kullanılabilir mi?

Yayıncılık elbet bugün bir endüstriye dönüştü. Çünkü her alan genel kurallar içinde gelişir. Eski zamandaki baskıları, kitap tanıtımlarını, telifleri düşündüğümüzde bugün bir endüstriden söz edilebilir.

Kürşat Başar'ın sizinle nehir söyleşi şeklinde hazırladığı eserde, Cemil Meriç'in herkesin okuyabileceği yazılar yazdığını söylüyorsunuz. Günümüzde Cemil Meriç üslubunda yazan yazarlar var mı?

Her dönemin bir üslubu vardır, bugün öyle yazan biri yok. Çünkü artık günümüzde birçok konuyu aynı potada geliştiren, kuşatıcı yazar yok.

Yine bu kitapta, tanıdığınız ve sevdiğiniz yazarlar arasında Abdülhak Şinasi Hisar'ı da zikrediyorsunuz. Bazı yazarları değerlendirirken Abdülhak Şinasi Hisar havası var ifadesini kullanıyorsunuz. Hisar hakkındaki kanaatleriniz, Fahim Bey ve Biz romanı hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Doğu ve Batı arasındaki gelgitleri, bir kuşağın esin perisidir. Hisar da öyle biri. Türkiye'deki kültürel tarihi, yaşama biçimini düşündüğümüzde Hisar'ın saptamalarının önemini onaylırsınız. Hele yaşanmışlıktan, tanıklıktan gelen eserler belgesel bir önem de taşırlar.

Yazılı İlişkiler ve Günlerde Kalan adlı eserlerinizi Ahmet Muhip Dıranas'ı, Yahya Kemal'i düşünerek geç yayımlıyorsunuz. Buradan nasıl bir anlam çıkarmalısınız? Kitaplarınızı yayımlama kararı almanızın da bir hikâyesi var mı?

Yazdıklarımı okumak isteyen varsa nasıl olsa bunları bulur dedim. Bir gün bir yazımı aradım İstanbul'daki gazete kaynaklarında bulamadım, sonunda Ankara'ya gidip Millî Kütüphanede yazımı bulup fotokopisini çıkarttım. Ondan sonra kitaba karar verdim. Bu teşviki yapanlar içinde iki kişiyi anmak isterim: Biri rahmetli yazar/gazeteci arkadaşım Nail Güreli, *Günlerde Kalan* kitabımı hazırladı. İkincisi de sevgili dostum Selim İleri, *Yazılı İlişkiler*'i de o topladı.

Kitaplar Kitabı Eleştiri eserinizde “Okuduğum, sevdiğim her kitabın bana verdiği zevki, başkalarıyla bölüşmek duygusu, beni yazmaya iten birinci nedendir.” diyorsunuz. Sizi yazmaya iten diğer sebepler neler olmuştur?

Belki o eleştiriye başlamamın gerekçesi, nedeni belki de beğendiğim bende kalmasın duygusu.

Hatırlamak: Günlük Yaşamdan Dipnotlar adlı kitabınızda bir anınızdan bahsediyorsunuz; *Hürriyet Vakfı Yayınlarını yönettiğiniz dönemde Behçet Necatigil, kendi el yazısıyla oluşturulmuş bir dosyada Tûtînâme adlı masal kitabının çevirisini getiriyor. Siz kitabı hemen okuyup bitiriyorsunuz ama kitap hemen yayımlanmıyor. “Bir Kayıp Kitap Hikâyesi”ni bizimle paylaşmak ister misiniz?*

O kitabı o kadar iyi saklamışım ki bir türlü bulamadım, ailesi de büyük bir nezaketle benim kayımdan söz etmedi. Hatta bu durum kitaplarda bile yer aldı. Bir gün kitap dosyasını yerleştirirken *Hürriyet Gösteri*'nin yazı işleri müdürü bir dosya getirdi ve içinden bu kitap çıktı. Ve öylece ben de mutlu oldum.

Salim Alpaslan ile Çağaloğlu'nda yayınevi kurma girişiminde bulunuyorsunuz. Ama kısa bir süre sonra normalin dışında borçlu olarak değil alacaklı olarak kapatıyorsunuz. Yayınevini kapatmaya karar vermeniz, Faruk Nafiz Çamlıbel'in vefat ettiği gün bir tercih yapmak zorunda kalmanız ile gerçekleşiyor. Bu tercihin ne olduğundan, hayatınızın gelecek yıllarını nasıl etkilediğinden bahsedebilir misiniz?

O gün yayınevinin ekonomik durumu konuşulacaktı, ben ortaklarıma dedim ki bugün Faruk Nafiz Çamlıbel öldü, onun için yazacağım. Bu toplantıyı yapmam. Israr ettiler, ben de ticaretle edebiyatın bir arada yürümeyeceğini anladım ve yayınevini kapattık ama bir hususu özellikle belirtmek isterim: “Borçla değil alacaklı kapattım.” Bu daha sonra yaptığım girişimlerde iyi bir referans.

Türkiye'de edebiyat eleştirisi denince akla ilk gelen isimlerden birisiniz. Nitekim 2011 yılında eleştiri alanında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü aldınız. Bu ödülün hayatınızdaki yeri nedir?

Doğrusu birçok jüride görevliyim. Ödül vermeye alışığım ama ödül almaya değil. Böyle bir saygın ödülü almanın beni sevindirdiğini, ayrı bir yere koyduğumu belirtmeliyim.

Salgın döneminde genel ağ üzerinden evde gerçekleştirdiğiniz eleştiri yayınlarınız var. Aynı Rüyanın İçinde Ara Güler Ahmet Hamdi Tanpınar, 99 Yüz, Canım Ada kitaplarından bahsediyorsunuz. Bu yayını dinlerken hem yazarı hem eseri inceleyip, yazar ile eseri birbiriyle özdeşleştirerek bir eleştiri yaptığınızı fark ettim. Bu işin doğrusu bu mudur?

Hayır, değişmez bir eleştiri anlayışı değildir, bazı yazarları hayatını kale almadan eserlerini değerlendirmek bizi eksik yargılara götürür. Başta Nâzım Hikmet gibi. Ama kimilerini de sadece hayatından ayırıp eserleriyle değerlendiririz.

Eğer ölçütleri sağlam değilse ve edebiyatı önde tutmuyorlarsa eleştirmenlerin yazarlardan çabuk eskiyebileceklerini söylüyorsunuz. Sizin için hem ölçütlerini sağlam temellere oturtmuş hem de her zaman edebiyatı savunmuş “Eleştirinin Öğretmeni” Asım Bezirci. Onun eleştirideki bu tutumu bugün eleştiri dünyasına neler kazandırdı? Günümüzde Asım Bezirci’nin tarzını yakalamış, onun üslubuna yakın bulduğunuz eleştirmenler var mıdır?

Vardır ama eleştiri anlayışı de değişebiliyor. Ben analitik eleştiriden yanayım. Kendi yargılarımı zorla kabul ettirmem, son değerlendirme mercisi değilim. Çünkü ben belli bir ideolojinin, belli bir anlayışın eşliğinde eleştiri yapmadım. İngiliz/Amerikan eleştirilerini tercih ederim.

Edebiyatımıza Dipnotlar kitabınızda; “Fethi Naci’nin roman eleştirilerine odaklandığımızdan, şiire bakışını, şiir üzerine yazılarını ihmal etmişizdir.” diyorsunuz. Fethi Naci şiir eleştirilerinde iki ana kurala dikkat ediyor; dil ve Türkçe özelliği. Bu konu ile ilgili değerlendirmelerini bizimle paylaşabilir misiniz?

Şiire bakışında elbet romanlarındaki yargıların etkisi vardır.

Edebiyat Daima kitabınızın bir bölümünün başlığı “Şiirin Okulu Olur mu?”. Burada size sormak isteriz: Şiirin okulu olur mu, eğitimini alan herkes şair olabilir mi?

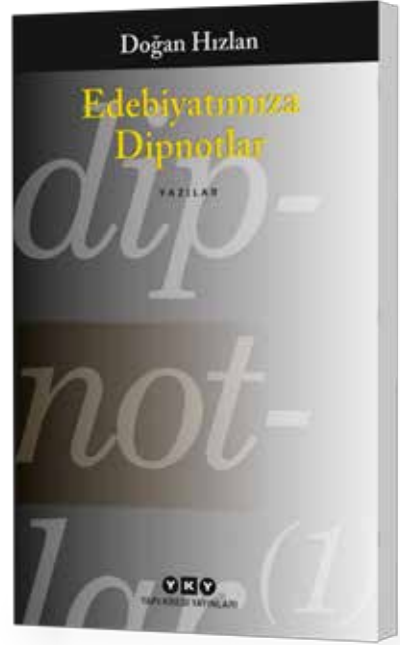
Her şeyin başında yetenek geliyor, doğuştan bir yeteneğiniz varsa onu geliştirebilirsiniz.

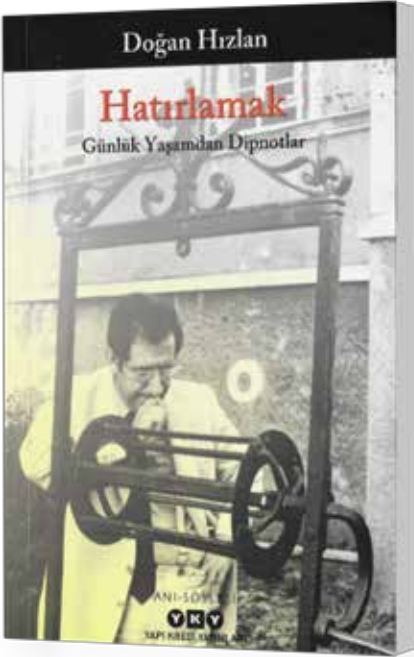
Hatırlamak: Günlük Yaşamdan Dipnotlar kitabınızda, “Faruk Nafiz’in Han Duvarları’nın unutulmaz şiirlerini okuyun.” diyorsunuz. Okurlardan bu kitapta bulmalarını istediğiniz nedir?

Ben Çamlıbel’in bu şiirini bir Anadolu destanı olarak yorumlarım.

Murat Yalçın ile “Akvaryumda Balık Gibi” adıyla yayımlanan söyleşinizde, şiir yazmayı hiç denemediğinizi ifade ediyorsunuz. Edebiyatın çeşitli alanlarında eserler kaleme almanıza rağmen neden şiire hiç yönelmediniz?

Demek ki kendimde bir şair yeteneği göremedim. İyi şairler benim kötü şiirler yazmamı önledi.

Batı'yla Doğu'yu, dünle bugünü bilen biri olarak tanımladığınız Fahir İz, dünün edebiyatı ile bugünün edebiyatını harmanladığı bir yöntemle öğrencilerini yetiştirmiştir. Sizce hâlâ "Hocaların Hocası" mıdır Fahir İz?

Evet, Fahir İz bu unvana layıktır. Yakından tanıdığım biridir. Ayrıca benim için çok da önemlidir. Nermin Menemencioğlu ile birlikte de Penguin'den çıkan *An Anthology of Turkish Verse*'i yayımladılar, Melih Cevdet Anday maddesine de benim yazımı aldılar.

Türkiye'de edebiyat, kültür-sanat yayıncılığına önemli katkıları olan "Karalama Defteri" programınıza davet etmek isteyip de edemediğiniz birisi oldu mu?

Olmuştur ama anımsamıyorum.

Doğan Hızlan'ı etkileyen pek çok Türk yazarın ve edebiyatçının olduğu aşikâr. Behçet Necatigil, Abdülhak Şinasi Hisar, Fazıl

Hüsnü Dağlarca, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi pek çok yazarın sizi etkilediğini biliyoruz. Sizden bir sıralama yapmanız istense baş sıralara kimleri koyarsınız?

Böyle bir sıralama yapamam.

Yabancı dillerden yapılan çevirileri başarılı buluyor musunuz? Başka bir dilden çeviri yapmak için hangi ölçütlere sahip olmak gerekir?

Her iki dili de iyi bilmeleri gerekir.

Doğan Hızlan üzerine 2022 yılında Edebi İlişkiler kitabı yayımlandı. Siz hayatınızdaki insanlar için yazarken bu sefer onlar sizin için yazdılar. Size yazdıkları bir kitabın yayımlanma süreci size neler hissettirdi?

Edebi İlişkiler beni çok mutlu etti.

İstanbul sizin için yaşadığınız şehrin isminden öte bir yaşam tarzı. 2019 yılında Benim İstanbul'um kitabı yayımlanıyor. İstanbul'a dair belki de herkesten daha çoktur anlatacaklarınız. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dediği gibi "Her büyük şehir nesilden nesile değişir." İstanbul; çoğalan nüfus, gelişen teknoloji, her kültürden, ırktan insan barındırırken nasıl değişti sizce? Bu değişimi olumlu mu olumsuz mu değerlendirirsiniz?

Her şehir değişir bundan sonra bu değişimi de yaşayacağız. Alışkanlıklar da değişiyor. Bir filozofun dediği gibi artık dünya bir küçük köy.

Nevi şahsına münhasır bir kişiliğiniz, aslında belki de çok insana sıradan ve sıkıcı gelecek bir günlük yaşantınız var. Ve tabii ki İstanbul Beyefendiliğiniz. Karşı koltuktan bakınca bunlar gözüküyor. Siz karşı koltuğa geçseniz, baktığınız zaman Doğan Hızlan'ı nasıl tarif ederdingiz?

Karşıdan baktığınızda Doğan Hızlan zaman zaman eğlenceli zaman zaman da sıkıcı bir kişilik. Ben doğrusu böyle birine pek tahammül edemezdim. Sevdiğim yemekleri, kitapları, hobileri onların da sevmesini isterim. Kimilerine göre bencil, kimilerine göre belli bir anlayışı öneren tip. Bir başka sıkıcı yanı edebiyat, müzik ve kırtasiye konuşurum; biri de başka konun yok mu sorusunu sorar, o da haklıdır.

Doğan Hızlan'ın yeni çalışmaları var mı? Okuyucuya edebiyatın hangi sahasına ait bir çalışma ile tekrar merhaba diyeceksiniz?

Sevdiğim dizelerin yorumunu hazırlıyorum. Bir de eleştiri, kitap yazılarının yeni cildini. Sorularınızı yanıtlarken epeyce belleğimi yokladım. Ortaya bu çıktı.

Nezaket göstererek sorularımızı cevapladığı için Doğan Hızlan'a teşekkür ederiz.